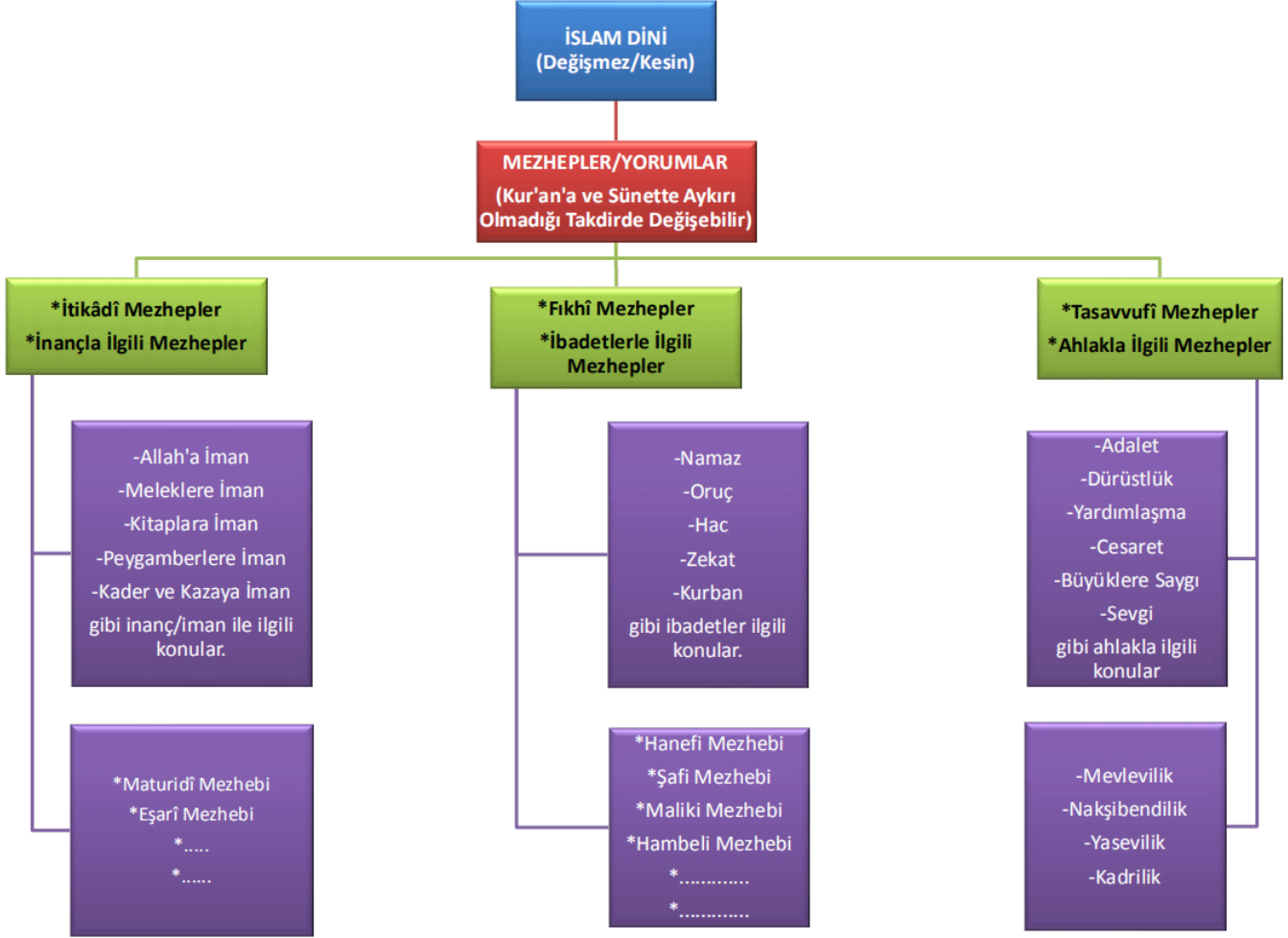

İslam Düşüncesinde Yorumlar (Mezhepler)

Mezhep Nedir? İslam Düşüncesinde Yorumlar, Mezhepler Nelerdir? Mezheplerin Kurucuları Kimlerdir?

Mezhepler – İslam Dinindeki İtikadi, Tasavvufi ve Fıkhi Mezhepler

-İnançla İlgili Mezhepler

-İbadetle ilgili Mezhepler

-Ahlakla İlgili Mezhepler

İslam Düşüncesinde Yorumlar (Mezhepler)

Din: Allah tarafından vahiy yoluyla ve Peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi kurallar bütünü.

Din Anlayışı (Mezhep): İslam alimlerinin dini anlama ve yorumlama çalışmaları sonucunda ortaya çıkan kollar.

İslam dininin temel kaynakları → Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimizin sünneti.

Din ve Din Anlayışı (Mezhep) Arasındaki Farklar:

- » Vahye dayanır, mezhep insanların görüşlerine dayanır.
- » Evrenseldir, mezhep bölgeseldir.
- » Dinin hükümleri değişmez, mezheplerin hükümleri insana ve zamana göre değişebilir.
- » Din bir tektir, mezhepler birden fazla olabilir.

Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı:

Peygamber Efendimiz hayatta iken Müslümanlar İslam dini hakkında merak ettikleri, öğrenmek istedikleri, anlayamadıkları konuları O'na sordular. Birinci ağızdan dini öğrendiler. Peygamberimiz insanlara İslam'ı en iyi şekilde anlattı ve öğretti. Peygamberimizin vefatından sonra da Müslümanların dini öğrenme ve anlama çalışmaları devam etti. Bu arada İslam coğrafyası genişledi. Müslüman alimler (müctehidler), İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde, farklı kültürlere mensup yeni Müslümanlara İslam'ı anlatmak, ortaya çıkan yeni sorunlara Kur'an ve sünnet ışığında çözümler bulabilmek amacıyla hüküm çıkarma (ictihad) çalışmalarında bulundular. Sonuçta insanların bilgi birikimlerine, anlayışlarına, yapılarına, kültürlerine hatta yaşadıkları coğrafyalara göre farklı mezhepler ortaya çıktı.

Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri

• İnsanın Yapısı:

Mezheplerin birbirinden farklı olmalarını etkileyen faktörlerin başında insanın yapısı, yani müctehidlerin (mezhep kurucularının) yapısal özellikleri gelir. Bazı insanlar olaylar karşısında duygusal bir yaklaşım sergilerken, bazı insanlar mantıklarını ön plana çıkarırlar. Yine herkesin hayat tecrübeleri, eğitim-öğretim düzeyleri farklılık arz eder. Örneğin; öğretmenimiz sınavda bir atasözünü açıklayan kompozisyon yazdırsa, herkes farklı cümleler, farklı örnekler ile olayı anlatmaya çalışır. Hiç kimsenin görüşü harfi harfine ötekine uymaz. Yaş faktörü de insanların sorunlar karşısında farklı yaklaşımlar, farklı düşünceler sunmasında etkindir. İşte bu durumlar İslam alimlerinin Kur'an ve sünneti yorumlarken (ictihad ederken) farklı görüşler sunmalarına sebep olmuştur.

• Kültürel Yapı:

Mezheplerin birbirinden farklı olmalarını etkileyen faktörlerden biri de, müctehidlerin farklı toplumlarda ve kültürlerde yetişmiş olmalarıdır. Her toplumun benzer yanları olduğu gibi örf, adet ve kültür bakımından farklı yönleri de vardır. Müctehidler Kur'an ve sünneti yorumlarken (ictihad ederken) yaşadıkları toplumun özelliklerini, kültürünü, adetlerini, örfünü İslam'ın özüne aykırı olmayacak şekilde ictihadlarına (yorumlarına) yansıtmış olabilirler.

• Toplumsal Değişim:

Toplumlar sürekli değişim ve gelişim içindedirler. Örneğin insanoğlu tarım toplumundan sanayi toplumuna, oradan da teknoloji toplumuna geçiş yapmıştır. Bu değişimler insanların düşüncelerini, olaylara bakışını etkilemiştir. Bu sebeple Kur'an ve sünnetin yorumlanması da zaman içinde değişmiştir.

Ancak Kur'an'ın hükümleri zamanın değişmesiyle asla değişmez. Kıyamete kadar değişmeden sürecektir. Burada değişen icthadlardır. Örneğin İmam-ı Azam hazretlerinin yaşadığı devirde hoparlör, televizyon, radyo vb yoktu. Bu cihazların ibadetlerde kullanımı ile ilgili yeni hüküm arayışları, toplumsal değişimin sonucudur.

İtikadî (İnançla İlgili) Yorumlar – Mezhepler

İtikad: Sözlük anlamı “inanç” demektir. İslam dinindeki inanç esaslarını inceleyen, araştıran bilim dalına denir.

İslam'da İnanç Esasları:

- » Allah'a inanmak,
- » Meleklerle inanmak,
- » Kitaplara inanmak,
- » Peygamberlere inanmak,
- » Ahiret gününe inanmak,
- » Kader ve kazaya inanmak.

İslam dininin ilk dönemlerinde Müslümanlar arasında itikadi konularda herhangi bir şüphe ve farklı düşünce bulunmuyordu. Sahabeler Peygamberimizden öğrendikleri bilgileri tereddütsüz kabul ediyorlardı. Yani İslam'ın ilk yıllarında itikadi konularda farklı mezhepler yoktu.

İtikadî Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı:

- » Zaman içinde fetihler yoluyla İslamiyet farklı coğrafyalara yayıldı.
- » Farklı milletlere ve kültürlere mensup birçok insan Müslüman oldu.
- » Bu insanlar yaşadıkları kültüre ve eski inançlarına ait bazı konuları İslam'a ait gibi yaşamaya çalıştılar.
- » Eski Yunan düşüncesine ait birçok felsefi eser Arapçaya çevrildi. Bu durum Müslümanlar arasında “her şeye şüpheyle yaklaşma” anlayışını yaygınlaştırdı.

Bütün bu saydığımız gelişmeler müctehidlerin (İslam alimlerinin) İslam dininde yer alan ve yukarıda saydığımız inanç esasları ile ilgili ehli sünnet inancını korumak için sistemli çalışmalar yapmalarına yol açtı. Müctehidler yeni ortaya çıkan şüpheleri ve fitneleri gidermek için itikadi konuları akıl ve nakille açıkladılar. Böylece itikadi mezhepler ortaya çıktı.

İtikadî Mezhepler:

- **Maturidî Mezhebi:** Ebu Mansur Muhammed Maturidi'nin (öl. 944) icthadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan itikadi mezhep.

• **Eş'arî Mezhebi:** Ebul Hasan Ali el-Eş'arî'nin (öl. 936) ictihadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan itikadi mezhep.

Fıkhî Yorumlar – Mezhepler

Fıkıh: İslam dininde yer alan ibadetler, evlenme, boşanma, miras, ticaret vb konuların hükümlerini inceleyen ve delilleriyle birlikte ortaya koyan bilim dalıdır. Bu saydığımız konuların nasıl gerçekleşeceği, ne şekilde yapılacağı vb konular fıkıh bilimi sayesinde anlaşılır.

İslam dininin ilk dönemlerinde Müslümanlar sade bir hayat yaşıyorlardı. Toplumsal hayatta çok fazla sorun ve karmaşık durum yoktu. İbadetlerle veya sosyal hayatla ilgili olarak sahabeler merak ettikleri, öğrenmek istedikleri veya çözüm bulamadıkları konuları Peygamberimize danışıyorlar ve O'ndan öğrendikleri bilgileri tereddütsüz kabul ediyorlardı. Yani İslam'ın ilk yıllarında fıkhi konularda farklı mezhepler yoktu.

Fıkhî Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı:

- » Zaman içinde fetihler yoluyla İslam dini farklı coğrafyalara yayıldı.
- » Farklı milletlere ve kültürlerle mensup birçok insan Müslüman oldu.
- » Sonuçta sosyal hayat gelişti ve insanların sayısı arttı. Peygamberimizin zamanında olmayan sorunlarla karşılaşıldı.
- » Müslümanlar karşılaştıkları sorunlara İslam dininin bakışını öğrenmek amacıyla müctehidlerden (İslam alimi-mezhep kurucusu) görüş istediler.
- » Müctehidler kendilerine iletilen soru ve sorunlara, Kur'an ve sünnetten yola çıkarak çözümler ürettiler, fetvalar verdiler.
- » Bu görüşler ve fetvalar zamanla sistemli hale gelerek fıkhi mezhepler ortaya çıktı.
- » Ayrıca fetihler yoluyla yeni İslam'a giren toplulukların kültürleri, hatta yaşadıkları bölgelerin iklimleri de fıkhi mezheplerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Fıkhî Mezhepler:

Hanefî Mezhebi: İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin (öl.767) ictihadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan fıkhi mezhep.

Şafii Mezhebi: Muhammed bin İdris eş-Şafii'nin (öl.819) ictihadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan fıkhi mezhep.

Malikî mezhebi: Malik bin Enes'in (öl.795) ictihadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan fıkhi mezhep.

Hanbelî mezhebi: Ahmed bin Hanbel'in (öl.854) ictihadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan fıkhi mezhep.

Caferi mezhebi: İmam Caferi Sadık'ın (öl.765) ictihadları (görüş ve düşünceleri) çerçevesinde oluşan fıkhi mezhep.

Tasavvufî Yorumlar

Tasavvuf: İslam dininde yer alan ahlakî esasları hayata geçirmeyi amaçlayan, Peygamber Efendimizin sünnetine dayalı bir hayat tarzını yaşam biçimi haline getirmeyi ilke edinen ilim dalıdır.

Mutasavvif: Tasavvufî hayat tarzını benimsemiş ve yaşam tarzı haline getirmiş kişi.İslam'ın ilk dönemlerinde tasavvufi yorumlar yoktu. Çünkü o zamanlar Müslümanlar sade ve gösteriştan uzak bir hayat yaşıyorlar, Peygamber Efendimizin sade yaşamını bizzat gördükleri için lüksten, gösteriştan uzak duruyorlardı. Ayrıca sahabe efendilerimiz Kur'an ahlakını titizlikle uygulamaya çalışıyorlardı. Çünkü gözlerinin önünde en büyük örnek olan Peygamberimiz vardı.

Tasavvufî Yorumlar Nasıl Ortaya Çıktı:

- » Peygamberimizin vefatından sonra İslam topraklarının genişlemesi ve fetihlerin etkisiyle Müslümanlar zenginleşti.
- » Bu durumun sonucunda İslam dünyasında lüks ve gösteriş arttı.
- » Bunu farkederek bazı İslam alimleri, Hz. Peygamber'in ve sahabelerin dönemindeki hayat tarzına tekrar dönülmesi konusunda eğitici ve öğretici çalışmalar yaptılar, görüşler sundular.
- » Bu görüşler; dünya malının büyümesine kapılmamak, mal zenginliği yerine gönül zenginliği, nefsi terbiye etmek gibi Kur'an ahlakında yer alan ilkelerdi.
- » Zamanla bu görüşler doğrultusunda tasavvufi yorumlar oluştu.

Tasavvufî Yorumlar

Yesevîlik: Türkistanlı Hoca Ahmed Yesevi'nin (öl. 1167) görüş ve düşüncelerine dayanan tasavvuf ekolüdür. Hoca Ahmed Yesevi, Türkistan'ın Yesi kentinin Sayram kasabasında dünyaya geldi. Küçük yaşta babasını kaybetti. İlk eğitimini Yesi şehrinde aldı. Ardından dönemin önemli ilim merkezlerinden Buhara'ya gitti ve orada ilim tahsil etti. Sonra memleketi Yesi'ye dönüp ders vermeye başladı. Birçok öğrenci yetiştirdi. Öğrencilerine ve insanlara İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını anlattı.Hoca Ahmet Yesevi, insanlara İslam'ın ilkelerini anlatırken "hikmet" adı verilen şiirlerini kullandı. Sade, akıcı ve anlaşılır bir Türkçe ile yazdığı bu şiirleri, halkın İslam'ı anlayıp öğrenmesinde çok etkili oldu. Ahmet Yesevi'nin hikmet adı verilen bu şiirlerinin toplandığı kitabının adı "Divan-ı Hikmet"tir.

Yesevilğin Önemli Bazı İlkeleri:

- » Dünya malına değer vermemek
- » Allah'ın emirlerine uyma konusunda titiz davranmak
- » Doğru sözlü ve dürüst olmak
- » Kendini başkalarından üstün görmemek
- » Cömert olmak
- » Sırları açığa vurmamak
- » Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek
- » Misafire ikram etmek
- » Yumuşak huylu olmak
- » Cemaatle namaza önem vermek
- » Devamlı abdestli gezmek
- » Allah'ı çokça zikretmek...

Kâdirîlik: Abdülkadir Geylani'nin (öl. 1169) görüş ve düşüncelerine dayanan tasavvuf ekolüdür.

Abdülkadir Geylani Peygamberimizin soyundan gelmekte olup İran'ın Geylan kasabasında doğdu. Küçük yaşlardan itibaren ilim tahsiline başladı. İlk eğitimini Geylan'da aldı. Ardından devrin önemli ilim ve kültür merkezlerinden Bağdat'a giderek orada meşhur alimlerden ilim tahsil etti. Önce Kur'an'ı ezberledi. Sonra da tefsir, hadis, fıkıh, kelim, mantık, matematik ve tıp ilimlerinde eğitim aldı. Eğitim hayatını tamamladıktan sonra öğrencilerine dersler vermeye, halka İslam'ın ilkelerini anlatmaya başladı. Sohbetleriyle ve verdiği derslerle insanlar üzerinde derin etkiler bıraktı. Eserleri yüzlerce yıl beğeniyle okundu.

Abdülkadir Geylani'nin Önemli Eserleri: Fütûhu'l-Gayb, El-Fethu'r-Rabbanî, Günyetü't-Tâlibîn

Kadiriliğin Önemli Bazı İlkeleri:

- » Şakayla bile olsa asla yalan söylememek
- » Verdiği sözünü yerine getirmeye çalışmak
- » İnsanlara ve diğer canlılara kötülük yapmamak
- » Hiçbir durumda beddua etmemek
- » Günah işlemekten özenle kaçınmak
- » İnsanlara yük olmamak
- » Başkalarının malını mülkünü kıskanmamak
- » Her zaman alçak gönüllü olmak
- » Mecbur kalmadıkça Allah adına yemin etmekten kaçınmak...

Nakşibendîlik: Nakşibend kelimesi Farsça'da (İran dili) nakış yapan anlamındadır. Muhammed Bahauddin hazretleri tasavvufu insanların kalbine nakış nakış işlediği için kendisine bu lakap verilmiştir. Nakşibendilik, Muhammed Bahauddin Nakşibend'in (öl.1389) görüş ve düşüncelerine dayanan tasavvuf ekolüdür. Muhammed Bahauddin Nakşibend, Buhara yakınlarındaki Kasr-ı Ârifân köyünde dünyaya geldi. Döneminin alimlerinden ve mutasavvıflarından ilim tahsil etti. İlmiyle, takvasıyla, sade yaşantısı ve güzel

ahlakıyla herkes tarafından sevilip sayılan bir kişi oldu. Ayrıca o mütevazı bir insandı. Haramlardan son derece sakınırdı. Hediyeleşmeye önem verir, kendisine gelen hediyeleri karşılıksız bırakmazdı.

Nakşibendiliğin Önemli Bazı İlkeleri:

- » İnsan helal çerçevesinde dünya nimetlerinden yararlanmalı, günlük işlerini aksatmamalıdır. Ancak Allah'a karşı kulluk görevlerini asla ihmal etmemelidir.
- » Daima Allah'ı zikretmeli, O'nu hatırlıdan çıkarmamalıdır.
- » Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta titiz davranmalıdır.
- » Allah'ın tüm yarattığı canlılara iyilik etmelidir.
- » İbadete devam etmeli, her işte Allah'ın rızasını gözetmelidir.
- » İç ve dış dünyasını her türlü kusurdan arındırmalıdır.
- » Nakşibendiliğin en temel ilkelerinden biri "Halk içinde Hak ile beraber olmak"tır...

Mevlevîlik: Büyük Türk mutasavvıfı Mevlana Celaleddin Rumî'nin (öl.1273) görüş ve düşüncelerine dayanan tasavvuf ekolüdür. Mevlana hazretleri 1207 yılında Belh şehrinde dünyaya geldi. Babası sultânü'l-ulema (alimler sultanı) Sultan Veled, annesi Mü'mine Hatun'dur. Mevlana küçük yaşlarda iken ailesi ile birlikte Anadolu'ya göç etti ve Konya şehrinde yaşamaya başladı. İlk tahsilini babasından aldı. Daha sonra Halep, Şam, Konya gibi zamanın önemli ilim merkezlerinde eğitim gördü. Zamanının bütün ilim dallarında kendini çok iyi yetiştirdi. Büyük medreselerde dersler okuttu, çok talebeler yetiştirdi. Görüşleriyle, düşünceleriyle ve eserleriyle geniş halk kitleleri üzerinde derin etkiler bıraktı. 66 yaşında Konya'da vefat etti. Mezarı Konya'dadır. Mevlana, insanların eğitimi üzerinde önemle dururdu. O, güzel ahlaklı insanlardan oluşmuş huzurlu bir toplumun eğitim sayesinde mümkün olacağını belirtmiştir. Mevlevilikte "sema" töreninin önemli bir yeri vardır.

Sema: Ney ve nısfıye gibi müzik aletleri eşliğinde elleri iki yana açıp dönerek yapılan zikir.

Mevlana Celaleddin Rumî'nin Önemli Eserleri: Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fîhi mâ fih.

Mevleviliğin Önemli Bazı İlkeleri:

- » İnsanları sevmek ve hoşgörülü olmak
- » Başkalarının ayıplarını yüzlerine vurmamak
- » Din, dil, ırk ayrımı yapmadan bütün insanları sevmek
- » İnsana değer vermek
- » Gönlümüzü kötü huylardan arındırmak
- » İbadetleri samimi bir şekilde yerine getirmek